

УДК 811.111

БІЗНЕС-ДИСКУРС В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Науменко Л.П.

*Інститут філології Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

Стаття присвячена визначенню місця бізнес-дискурсу в англomовній картині світу та пошуку підстав для розмежування національно-мовних картин світу, що формуються британською та американською мовними спільнотами.

Ключове слово: бізнес-дискурс, мовна картина світу, наукова картина світу

На думку українського мовознавця К.Тищенко, кожна етномова “є системою парадигматично організованих засобів звукового і письмового вираження певної етноментальності, що відображає світ” [19, с. 39]. Ця ідея має подальший розвиток у лінгвістичній метафорі, яка набула надзвичайної популярності останнім часом, – “мовна картина світу”, а також “образ світу”, “модель світу”, “ментальна модель”, “ментальні світи”, “внутрішня репрезентація”. За визначенням І.Штерн, мовна картина світу є способом відображення реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу; це – інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами [21, с. 156].

Терміном *концептуальна картина світу* оперує Ю.Апресян; *концептуальна (логічна) картина світу* – Г.Брутян; *конкретно-наукова картина світу* – Б.Серебреннікова, О.Кубрякова, В.Постовалова; *національна наукова картина світу* – О.Корнілов (наукова картину світу у формі національної мови / національна форма представлення єдиного змістового інваріанту); культурну і поняттєву (концептуальну) картину світу розмежовує С.Тер-Мінасова; науково-мистецьку / мистецькознавчу КС вивчає В.Іващенко; національно-мовну – І.Голубовська; наївну КС визначає І.Штерн, домовну картину світу обґрунтовує Л.Лисиченко. Феномен національно-мовної картини світу (НМКС) розроблявся у працях Г.Брутян, А.Вежицької, Ю.Караулова, В.Кононенка, В.Телія, С.Тер-Мінасової, А.Уфимцевої, В.Шаклеїна, А.Шмельова, О.Яковлевої та ін.

Мета статті полягає у визначенні місця бізнес-дискурсу в англomовній картині світу та пошуку критеріїв для розмежування національно-мовних картин світу, що формуються британською та американською мовними спільнотами.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що мова і мислення – взаємопов’язані феномени: з одного боку, у мові знаходять відображення ті риси позамовної дійсності, що є релевантними для представників певної культури, з іншого боку оволодіваючи мовою, її носій починає бачити світ під певним кутом зору і зживається зі способом концептуалізації, характерним для відповідної культури [20, с. 12]. Мова – це суспільне

явище, розвиток якого тісно пов'язаний із розвитком суспільства, отже, “в основі значень слів лежать позамовні фактори: співвідношення явищ об'єктивної дійсності, культурно-історичні і природні умови, відповідні зміни умов життя і реального оточення, в якому перебувають предмети і люди” [14, с. 24]. На формування картини світу впливають мова, традиції, природа і ландшафт, виховання, освіта та ін. соціальні фактори. Мова служить основним способом формування та існування знання людини про світ. Сукупність цього знання, відтвореного у мовних формах, є тим, що у різних концепціях називається “мовний проміжний світ”, “мовна репрезентація світу”, “мовна модель світу”, “мовна картина світу” [10, с. 64-65].

Співвідносні поняття “картина світу”, “образ світу” та “модель світу” близькі, але не тотожні. Найчастіше саме КС світу визначають через образ або модель. Образ світу розглядається як цілісне відображення у свідомості людини предметного та духовного світу. Модель співвідноситься з образом через одне з його тлумачень “зменшене відтворення чогось, зразок”, але має і відмінну сему “схема”. Отже, модель світу є більш абстрактною, схематичною і менш деталізованою, ніж його образ. Деякі дослідники, навпаки, надають моделі світу більш цілісного, об'ємного характеру, наділяючи її такими властивостями, як глобальність (*geshtalt character*) та семіотичність, що виявляє себе у системі символів.

Справедливо підмічено, що у суспільній свідомості існує не одна, а багато КС. По-перше, це залежить від психологічного фактору, який формує певну КС. У психології прийнято розрізняти індивідуальну, колективну, етнічну, національну свідомість, яким відповідають одноіменні картини світу. По-друге, множинність картин світу обумовлена рівнем інтелектуального або естетичного розвитку та освіченості особистості, який впливає на його світосприйняття, отже, мова йдеться про наївну, наукову або художню картину світу. Якщо критерієм розмежування картин світу є опозиція мислення – мова, тоді можна говорити про концептуальну / поняттєву / логічну та мовну / вербальну картини світу.

На думку Ю.Апресяна, “властивий мові спосіб концептуалізації дійсності частково універсальний, частково національно-специфічний, тому носії різних мов можуть бачити світ дещо по-різному, крізь призму своїх мов” [1, с. 39]. Інваріантна частина картини світу, що обумовлюється принципом віддзеркалення і лежить в її основі, безумовно, однакова для усіх і не залежить від того, носієм якої мови є людина [7, с. 274]. Проте це справедливо лише для народів з однаковим рівнем знання про світ, через що у сучасному мовознавстві прийнято розрізняти дві картини світу – концептуальну і мовну. Вважається, що концептуальна КС – це глобальна емоційно-образно-символічно-пояттєва КС як органічна єдність упорядкованих у певний спосіб і вербальних, і невербальних знань [6, с. 113]. Її співвідносять з науковою (пояттєвою) та логічною КС. У свою чергу, наукова картина світу (НКС) – це особлива форма теоретичного знання, сукупність системно організованих знань про світ, що складається з окремих галузевих знань. Термін *НКС* вживається і на позначення наукових онтологій, що містять уявлення про світ і є особливою формою наукового досвіду, а також для систематизації знання, отриманого у різних наукових дисциплінах відповідно до предмету конкретної науки. Згідно з останнім визначенням, НКС розщеплюється на низку взаємопов'язаних понять, кожне з яких позначає окремий тип НКС як особливий рівень систематизації знання: “загальнонаукова картина світу”, “природничо-наукова картина світу”, “суспільно-наукова картина світу” та “спеціальна картина світу” на

кшталт фізичної, хімічної, астрономічної, екологічної, філософської та ін. [9, с. 459]. У межах суспільно-наукової картини світу логічно виокремити економічну картину світу, частину, якої складає відображення бізнесових реалій у притаманних йому економічних категоріях, поняттях, законах, моделях, метамові термінопоняття, особливому термінолекті та бізнес-дискурсі.

Слід зауважити, що обидві картини світу (концептуальна та мовна) взаємопов'язані, хоча і мають певні відмінності. Згідно з Г.Брутян, серцевиною концептуальної моделі світу (КМС) є інформація, яка подається у поняттях (тж. надпоняттях / категоріях, які є "константами свідомості"), головним же для мовної моделі світу (ММС) є знання, закріплені у словах і словосполученнях природних мов. При цьому основний зміст ММС повністю покриває зміст КМС (ця частина є інваріантною і не залежить від конкретної мови), за межами залишаються периферійні ділянки, у яких міститься додаткова інформація про дійсність, що нас оточує і варіюється від мови до мови [2, с. 109-111]. Вона виявляє себе на фонетичному (звуконаслідування та звуко символізм), морфологічному та синтаксичному рівнях, у національно-специфічній лексиці та фразеології [12, с. 311], а також у своєрідності мотивації значення слів. Як зазначає А.Белова, окрім лексичних одиниць, мовні картини світу, імовірно, містять деякі синтаксичні конструкції, моделі, усталені фрази, які відображають етнічну специфіку мовленнєвої поведінки [3, с. 20]. Іншими словами, мовна картина світу (МКС) – це зафіксована у мовних знаках і виявлена у формах мовленнєвої діяльності (текстах, дискурсах) мовна свідомість" [16, с. 8]. Саме мова формує предметні уявлення про довкілля, "допомагає людині об'єктивувати предметний світ, формувати і виражати ідеї, погляди, переконання" [15, с. 109]. Проблему "мовного" світосприймання¹ було сформульовано ще на початку ХІХ ст. В.Гумбольдом ("внутрішня форма мови"), лінгвістичний термін *мовна картина світу* належить німецькому мовознавцю Л.Вайсгерберу [22, с. 9].

У сучасному лінгвістичному контексті картину світу розглядають як багатогранний ментальний феномен, що пов'язує мову і мислення з навколишнім світом, з культурно-етнічними реаліями та змістом найскладніших абстрактних понять і категорій, які існують у нашій свідомості [17, с. 1]. У більш конкретних дослідженнях картину світу плумачать як поняттєву побудову, що закріпилася у системі мови і складається з роз'єднаних фрагментів – граматичних, лексичних, словотвірних тощо. Її уявляють як мозаїкоподібну польову систему взаємопов'язаних мовних одиниць, що відображає об'єктивний стан довкілля і внутрішній світ людини [5, с. 53]. Під мовною картиною світу розуміють образ світу, що створюється лінгвістичними засобами, а саме: номінативними (лексемами та фраземами); граматичними; функціональними (частотна лексика та фразеологія); образними (переносні значення, внутрішня форма, національно-специфічна образність); дискурсивними (засоби текстотворення, аргументації, комунікативна поведінка); фоносемантикою мови [13, с. 20].

Для лінгвістичного аналізу важливою також є опозиція двох типів картин світу – наївної та наукової. "Наївна" картина світу формується у свідомості носія мови в ході безпосереднього пізнання реального світу під впливом і в категоріях його національно-мовного, історичного та культурного досвіду. "Наукова" картина світу пов'язана з таким сприйняттям світу, яке опосередковане науковим знанням, і в основі семантики наукових термінів лежить не наївно-мовна, а наукова картина світу, яка існує у певний період часу існування суспільства [20, с. 15].

У визначенні І.Голубовської НМКС є світовідчуття і світорозуміння¹, що виражає етнос засобами своєї мови, або вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу і себе самого у цьому світі [4, с. 29]. Поняття “НМКС” перегукується з поняттями “національно-специфічна картина світу” (НСКС) у С.Тер-Мінасової [18, с. 36] та “етнокультурна картина світу” (ЕККС) у В.Іващенко [6, с. 114], які окрім змістово-мовного компоненту обіймають ще й психологічний (національний менталітет, характер, темперамент, стереотипи) та культурний (обряди, ритуали, міфи, артефакти культури) складові. Картина світу (КС) та МКС співвідносяться через мову, оскільки виникнення КС тісно пов’язане з мовою і багато в чому нею визначається [11, с. 64]. О.Корнілов послуговується терміном *національна наукова картина світу* (ННКС), маючи на увазі “національну специфіку мови науки” [8, с. 46, 68]. Отже, НКС поєднує у собі і суспільно-наукову (сукупність знань про людину і суспільство), і художню (цілісність світосприймання, світобачення та світовідчуття, опосередковане естетичним пізнанням через систему художніх образів), і наївну картини світу певного етносу або народу.

Британська і американська англломовні спільноти, поєднані однією мовою, формують, проте, власні картини світу, обумовлені самостійним шляхом становлення і розвитку, перебуванням у різному географічному та геополітичному середовищі, що сприяло виробленню національних культурних домінант, поведінкових норм, ціннісних орієнтирів, які знайшли своє відображення у мові, що і дає підстави говорити про дві національно-мовні картини світу. У свою чергу, бізнес-дискурс, який є суспільною мовленнєвою практикою, здійснює певний вплив на формування певних ментальних схем, стереотипів, уявлень і поглядів на світ у національно-мовній картини світу, виявляючи себе у мовних особливостях британського та американського бізнесового інвентаря у формі слів-реалій, етномарковних термінів, типових словосполучень та пропозицій, образної, метафоризованої та метафоричної лексики, конотативно забарвлених слів, фразеологічних і паремічних одиниць, національно детермінованих асоціативних рядів.

У плані подальших досліджень передбачається розглянути мовні особливості репрезентації бізнесу і підприємництва у британській та американській мовних картинах світу, виокремити британські та американські бізнесові реаліями з загального континууму англійської мови, визначити їх вплив на формування мовної картини світу британської і американської культурних спільнот.

¹ Під терміном *світовідчуття* розуміють особливий склад мислення, систему власних категорій або особливе співвідношення понять; під терміном *світорозуміння* (*світосприймання*) – сукупність наочних образів природи, людини, її місця у світі, взаємовідношень зі світом та іншими людьми (чуттєво-образну частину картини світу).

Список літератури

1. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37-67.
2. Брутян Г.А. Язык и картина мира // Философские науки. – 1973. – № 1. – С. 108-111.
3. Белова А.Д. Вербальне відображення концептосфери етносу. сучасний етап вивчення проблеми // Мовні і концептуальні картини світу. – 2001. – № 5. – С. 15-22.
4. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: Монографія – 2-ге вид. – К.: Логос. 2004 – 284 с

5. Жайворонок В.В. Проблема концептуальної картини світу та мовного та відображення // Культура народів Причорномор'я. – 2002. – № 32. – С. 51–53.
6. Іващенко В.Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): Монографія. – К.: Вид. дім Д.Бураго, 2006. – 328 с.
7. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. – М.: Наука, 1976. – 355 с.
8. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.
9. Кузнецова Л.Ф. Научная картина мира // Новейший философский словарь / Сост. А.А.Грицанов. – Минск: Изд-во В.В.Скажун, 1998. – С. 459.
10. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: Учеб. пособие. – М.: Флинта, 2004. – 296 с.
11. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
12. Мосенкіс Ю.Л., Синишин Р.І., Сушко О.І. Деякі перспективи дослідження мовної картини світу // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2005. – Вип. 16. – Кн. 1. – С. 310–312.
13. Петрова Л.А. Языковая картина мира в русле теоретических изысканий // Культура народів Причорномор'я. – 2005. – № 69. – С. 19–23.
14. Покровский М.М. Избранные работы по языкознанию. – М.: Изд.АН СССР, 1959. – 382 с.
15. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Сост. Б.А.Серебренникова, Е.С.Кубрякова, В.И.Постовалова и др. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
16. Синельникова Л.Н., Богданович Г.Ю. Введение в лингвистическую гендерологию: Материалы к спецкурсу (науч. изд.). – Симферополь: Луганск. пед. ун-т, Симфер. нац. ун-т, 2001. – 40 с.
17. Соколовская Ж.П. "Картина мира" в значениях слов. "Семантические фантазии" или "катехизис семантики"? Монографія. – Симферополь: Таврия, 1993. – 231 с.
18. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: Учеб. пособие. – М.: Слово, 2000. – 624 с.
19. Тищенко К.Н. Метагеория языкознания: Автореф. ... докт. филол. наук: 10.02.14 / Киевский гос. ун-т им.Т.Г.Шевченко. – К., 1992. – 48 с.
20. Шмелёв А.Д. Русская языковая модель мира: Материалы к словарю. М.: Языка славянской культуры, 2002. – 224 с.
21. Штери І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник. – К.: АртЕк, 1998. – 336 с.
22. Weisgerber L., von den. Krafte der dentschen Sprache: Die sprachliche Gestaltung der Welt. – Dusseldorf: Schwann, 1962. – 455 S.

Науменко Л.П. БИЗНЕС – ДИСКУРС В АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КАРТИНЕ МИРА

Статья посвящена определению места бизнес-дискурса в англоязычной картине мира, поиску критериев размежевания национально-языковых картин мира, которые формируются британским и американским языковыми сообществами.

Ключевые слова: бизнес-дискурс, языковая картина мира, научная картина мира

Naumenko L.P. BUSINESS DISCOURSE IN THE ENGLISH WORLD IMAGE

The paper is devoted to finding out of the place of business discourse in the English world image as well as establishing the basis for differentiation of the national language world images of Great Britain and the USA.

Key words: business discourse, language world image, scientific world image

Поступила до редакції 23.02.2007 р.